

PŘEDKOVÉ

Povaha lidí, jejich osudy se utvářejí vnějšími okolnostmi života mnohem silněji než vnitřními dispozicemi, zděděnými po předcích. Tak docela ale toto dědictví není, a proto začnu zápisy o svém životě, které hodlám řadit pokud možno chronologicky, historií před mým narozením, zápisem o lidech, kteří se svými chromozomy podíleli na vzniku chromozomů potomků, mezi nimiž jsem se vyskytl i já.

Začnu předky své matky, protože profesor Švejcar říká, že dědictví po matce je mnohem významnější než po otci. Zjistitelný rodokmen maminky sahá až bůhví kam do 16. století, omezím se však jen na rody Podivínských a Moučků, ke kterým patřili prarodiče z matčiny strany.

Můj pradědeček Tomáš Podivínský, narozený roku 1824, se na začátku minulého století přiznal k usedlosti s menším statkem ve Smržicích u Prostějova. Zde hospodařil a „společensky se angažoval“ v mnoha stále významnějších funkcích, počínaje obecním radním, přes starostu obce až po poslance na Zemském sněmu moravském. Ačkoliv jeho jediným finančním zdrojem byl výnos z obhospodařovaného pololánu, pronikal i do rodícího se průmyslu na Hané: založil v Prostějově Rolnickou akciovou sladovnu a ve Vrbátkách Rolnický akciový pivovar. Podnikatelskou výbojnost po něm zdědil i se smržickou usedlostí nejstarší z jeho šesti dětí Jan, narozený roku 1850, můj dědeček.

Po nižším gymnáziu a maturitě na přerovské zemědělské škole si odsloužil vojnu u olomouckých dělostřelců a hned převzal hospodářství po otci. Navíc začal provozovat ve Smržicích hospodu, ve které ale celý zisk prohrával v kartách. Do toho energicky zasáhne jeho mladá žena Františka, dcera rolníka Moučky ze Studence. V té době kníže Lichtenštejn nabízí podnájem velkostatku v sousedním Kostelci na Hané, což bylo pro Jana velice lákavé, ale nedostupné – k nájmu bylo třeba složit vysokou kauci, na kterou Podivínští neměli. Františka se proto rozjede do Olomouce za svým bohatým švagrem Františkem Otáhalem, zástupcem Vítkovických železáren, a vymámí na něm půjčku na lichtenštejnskou kauci. V roce 1879 začal dědeček na pronajatém velkostatku hospodařit tak úspěšně, že po málo letech splatil všechny dluhy a začal prosperovat. Svou nadbytečnou energii potom rozděloval mezi činnost politickou a podnikatelskou.

S několika vlastenci založil roku 1882 v Prostějově „Český politický spolek“, ve kterém se po dlouhá léta soustřeďovali Češi z celého kraje. Spolek měl významný podíl na tom, že se městu Prostějovu dostalo v roce 1892 české obecní správy i přes nespravedlivý volební řád.

Jan doslova hromadil další a další veřejné funkce: stal se předsedou silničního výboru, náčelníkem jízdního Sokola, předsedou čtenářského spolku, předsedou správní rady Rolnické akciové sladovny, zakladatelem a předsedou Hospodářské mlékárny atd. Nelze se tedy divit, že byl v roce 1890 zvolen poslancem Zemského sněmu za Stranu národní (staročeskou).

Měl tři dcery, z nichž prostřední Slávka (moje matka) mu prý byla temperamentem a podnikavostí nejbližší. Aby dcerám umožnil tehdy nejvyšší možné vzdělání a aby upevnil jejich vlastenectví, dal je zapisovat do Vyšší dívčí školy v Praze a pro jejich pobyt vyhledával vynikající pražské rodiny. Zvláště šťastnou ruku měl právě se Slávkou, kterou přijala do své rodiny spisovatelka Tereza Nováková, nadšená průkopnice ženského vzdělávání a emancipace žen vůbec. Zde se Slávka dostala do kypícího středu českého kulturního života. V Novákově rodině to vedle samotné Terezy představovali její dva vysoce nadaní synové – Arne Novák, pozdější literární historik, redaktor Lidových novin a poslední předválečný rektor brněnské Masarykovy university, a Theodor Novák, přírodovědec, zahajující svou vědeckou kariéru na univerzitě. Zvláště mezi krasavcem Theodorem a Slávkou vznikl vztah, který by byl vedl až ke svatbě, kdyby se nebyl Theodor utopil během nějaké botanické výpravy. Takže bych se byl málem narodil jiný a jinak. Slávce zůstalo dlouholeté, Terezou a Arnem vřele opětované přátelství, dokládané krásnou rozsáhlou korespondencí.

Moji předkové z otcovy strany byli také až do 18. století sedláky, a to kam až matriky sahají, tj. do 17. století ve vesničce Bělé u Jevíčka. Teprve Jan Wichterle, můj pradědeček, se stal koželuhem a kožešníkem a usadil se v Prostějově.

Jeho syn František, narozený roku 1845, začínal nejprve na prostějovském magistrátě jako úředníček, zapisující do knih převody pozemků, čímž získával přehled, jak a kde se bude město rozšiřovat. Začal sám kupovat polnosti, které byly vzápětí parcelovány a získávaly na ceně. Tak získaný prvý majetek mu byl jen prostředkem pro další podnikatelské plány.

Navázal spojení s americkým výrobcem hospodářských strojů Dehringem a dohodl se s ním, že bude z USA dovážet stroje rozložené na součástky, úsporně vměstnané do beden, protože lodní doprava se počítala ne podle váhy, ale podle objemu. Stroje potom montoval na dvoře městské plynárny. Brzy poznal, že menší stroje může vyrábět doma celé. Když se oženil s Jo-

sefínou Procházkovou, dcerou mohovitého sedláka z Drahotuš, založil roku 1878 „Prvou prostějovskou dílnu na hospodářské nářadí, Wichterle a Procházků“. Jeho tchán a společník však neměl podnikatelské vlohy, a tak dílna brzy pokračovala už jen pod firmou F. Wichterle. Dědeček, ačkoliv neměl žádné odborné školní vzdělání, si brzy osvojil všechna potřebná řemesla. Spolupráci s americkou firmou již nepotřeboval, naopak začal zcela nezávisle konstrukci strojů zlepšovat. Byl zřejmě posedlý přihlašování patentů, což dokládají ceníky, ve kterých jsou téměř všechny stroje ozdobeny označením „Patent Wichterle“. K rychlému rozvoji podniku přispěl jeho úspěšný boj s podnikem konkurenčním, který v Prostějově postavil ve velkém stylu vídeňský Němec Zajitschek. Dědeček vystihl příležitost, kterou mu tehdy poskytl sílící český nacionalismus, a začal po venkově hlásat heslo „Svůj k svému“. Čeští sedláci Zajitscheka tak dokonale bojkotovali, že se záhy dostal na buben a dědeček celou zkrachovalou fabriku výhodně koupil.

František Wichterle měl tři syny. Nejstarší Lambert byl vysloveně úřednický typ, střední Karel, můj otec, byl naopak každým coulem technik a nejmladší Jindřich, který v mládí onemocněl tuberkulózou, v předtuše krátkého života vydatně využíval rodinných peněz k cestování po světě a k pletkám s krásnými ženami. Zvláště často pobýval v Egyptě, protože suché teplé počasí se doporučovalo k léčbě TBC.

Karel se k vysokoškolskému studiu připravoval na prostějovské reálce (byla tam tehdy jen německá) a zajímal se tam také silně o chemii. Experimentování ve školní laboratoři se mu ale nevyplatilo, při manipulaci s kyslíčnickem sírovým se mu do baňky dostala voda a došlo k explozi, při které ztratil jedno oko. To ho také asi odradilo od chemie, a tak odešel po maturitě v zájmu rodinného podniku na vídeňskou techniku. Tam pobyl sotva dva roky, když jeho otec František náhle po sepsi z furunklu na krku zemřel. Karel spolu s Lambertem museli převzít vedení podniku a starat se o jeho další a stále strmější vzestup.

Jak se slušelo a patřilo, museli tehdy už vážení občané Lambert a Karel založit rodinu. Při svém podnikatelském zápalu asi neměli moc času na děvčata, proto se o patřičný výběr nevěsty postarali rodičové. Tak se stalo, že při nahodilém (či aranžovaném) setkání Josefiny Wichterlové s Janem Podivínským na prostějovském náměstí došlo k dohodě, že by bylo záhodno seznámit Karla se Slávkou, a tak se oba mladí začali setkávat na po sobě jdoucích hodinách franštiny. Akce se podařila a k slavné svatbě došlo v červenci 1899 v Kostelci na Hané. Z manželství vzešlo pět dětí, z nichž já byl poslední.

Naše, tj. Karlova rodina, bydlela v přízemí velkého domu nedaleko hlavního nádraží, postaveného v roce 1900 vídeňskými architekty; první patro

obývala rodina Lambertova. Obě rodiny měly po pěti dětech. Já jsem se svým o dva roky starším bratrem Janem značně vybočoval z mnohem starší skupiny ostatních osmi dětí. Bylo by zábavné popsat osudy členů této generace, kteří, ač z jedné líhně, je měli naprosto odlišné. Stručně to naznačím aspoň u svých sourozenců, od nejmladšího Jana až po nejstarší Emy.

Jan po obchodní škole ve Švýcarsku zakotvil v někdejší rodinném podniku a staral se o rodiče až do jejich smrti. Když byl po čtyřicátém osmém roce vypuzen z úřednického místa, živil se řadu let napínáním plotů z drátěného pletiva, až byl nakonec jiným podnikem znova vytažen do technicko-úřednické činnosti.

Sestra Hana, která od mládí kreslila a malovala, absolvovala na Akademii výtvarných umění sochařskou školu Štursovu, pracovala několik let v Paříži a už tam, ale zvláště po návratu do Prahy, se stala významnou členkou avantgardní skupiny „Mánesa“ spolu se sochaři V. Makovským a B. Stefanem, kteří jí byli nejbližší. Po válce zcela odmítla oficiální „sorelu“ (socialistický realismus), a přesto, že do té doby tíhla k naší kulturní levici, byla režimem málem vyhladověna. Teprve v šedesátých letech byla znovu „objevena“ a její díla jsou dnes ozdobou mnoha našich galerií.

Starší bratr Karel, klavírista vyškolený profesorem Kurzem na brněnské konzervatoři, vystudoval strojařinu a pak krátce pobyl v plzeňské Škodovce, potom v prostějovském závodě a jeho jugoslávské pobočce ve Vukovaru. Po druhé světové válce poznal, že mu doma štěstí nepokvete a vydal se na Slovensko do Trenčína, kde „na zelené louce“ postavil novou továrnu na menší hospodářské stroje. Jakmile nový podnik začal plně prosperovat, snažila se ho šovinistická slovenská ŠtB likvidovat způsoby, kterými si vůbec nezadala s Gestapem, a které ho nervově zcela podlomily. Když odmítl spolupracovat se slovenskou tajnou policií, vyvezli ho v noci daleko do lesa, kde s ním sehráli popravu se všemi detaily až po namířené revolvery. Z nepřátelského Slovenska se mu podařilo uniknout až po několika letech a s rozrušeným zdravím dožil se svou ženou Květou (sestrou mé ženy Lindy) a s dětmi v Jeseníku, kde pracoval v Řetězárnách.

Nejstarší sestra Emy byla asi z nás všech intelektuálně nejvyšší. Ovládala perfektně několik řečí a vyznala se i v příslušných literaturách. Za povolání si vybrala zahradní architekturu, vystudovala nejprve zahradnickou střední školu v Lednici a potom zahradnickou vysokou školu v Berlíně - Dahlemu. Byla tak emancipovaná a nezávislá, že odmítala všechny nápadníky (mezi nimi i Zdeňka Fierlingera). Těsně před válkou se – pravděpodobně vlivem strahovského kněze doktora Urbana – naráz a do všech důsledků vzdala svého úspěšného světového života a vstoupila do nejchudšího ze všech církevních

řádů, do řádu františkánských školských sester. Do sedmdesáti let tam pečovala o staré opuštěné lidi, kteří skomírali za tak strašných podmínek, že civilní sestry tuto službu odmítaly. I když byly všechny řády rozeznány, školské sestry byly v této činnosti trpěny. Zemřela nakonec v řádovém chudobinci ve Staré Boleslavi.

Pro úplné vylíčení rodiny je třeba se zmínit o rodinných kořenech mé ženy, která pro mne znamenala víc než kdokoli z mých pokrevních příbuzných. Už když jsem ji vídal jako děvčátko na gymnáziu nebo když jsem s její maminkou hrál na Stražisku tenis a ona nám sbírala míčky, mohl jsem na ni oči nechat. Potom po řadě let staromódně cudné lásky jsme vstoupili do manželství, které trvá stejně krásně už hodně přes půl století.

Matka mé Lindy, Květena Zahradníková, byla dcerou revolucionáře Josefa Krapky-Náchodského, jehož rodokmen nelze sledovat, protože se narodil v roce 1862 v Praze jako nemanželské dítě. Když neměl na to, aby v Praze dokončil reálku, vyučil se ve Vídni truhlářskému řemeslu a k tomu se učil kreslit tak úspěšně, že dostal stipendium, s jehož pomocí provandroval celou Evropu. Když se vrátil do Čech, střídal truhlářské řemeslo s herectvím v kočovných společnostech. V Praze začal bojovat za práva proletariátu, skládal povídky a revoluční hry a seznámil se s předními sociálně demokratickými bojovníky. Přitom se seznámil se stejně nadšenou mladou soudružkou Barborou Bláhovou, dcerou smíchovského tkalce, která ho pak provázela v jeho revoluční činnosti v Praze, Brně a zejména v redakci vídeňských „Dělnických listů“. Na čas se usadil jako redaktor v Prostějově, kde po návratu z jedné bouřlivé schůze v roce 1909 zemřel. Zanechal pět dětí a jednoho pohrobka. V Praze byl hlavním strůjcem první oslavy 1. máje v roce 1890, v Brně prosadil s Hybešem vybudování Dělnického domu a jako redaktor Rovnosti na mnoha schůzích organizoval stávky brněnského dělnictva. Odtud si všímal i nejzaostalejšího koutu Moravy, Valašska, kde kandidoval do Zemského sněmu a pomáhal Masarykově kandidatuře do Říšského sněmu. Jeho soustavný boj za všeobecné hlasovací právo, za osmihodinovou pracovní dobu a za práva žen byl popsán v řadě dobových dokumentů.

Jeho nejstarší dcera Květena, narozená v roce 1893, zdědila po otci lehké spisovatelské pero i zájem o divadlo. Po obchodní akademii nastoupila jako úřednice ve vídeňské České bance, aby přispívala na osiřelou rodinu. Její aktivní činnost v kulturním životě Prostějova se rozvíjela po sňatku s Kamillem Zahradníkem, který uzavřeli po sedmileté studentské známosti. Rod Zahradníků pocházel z Litomyšle. Jedna odnož rodu zakotvila v Prostějově, kde vznikl železářský obchod B. Zahradníka. Nejmladší syn zakladatele obchodu Kamil neměl obchodnické sklony a šel studovat klasickou filologii.

Materiál je součástí projektu „Světová výročí UNESCO jako prostředek k posílení gramotností středoškolské mládeže“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2013“ spolufinancován MŠMT.

Když však jeho otec zemřel, byl nucen vzdát se studií a převzít rodinný obchod. Ten byl jemu a jeho mladé ženě jen prostředkem, aby mohli v Prostějově kulturně žít. Celá jejich rodina byla posedlá ochotnickým divadlem a jejich jména byla spojena snad se všemi kulturními projevy města. Nejstarší dcera Linda, narozená 1917, se tedy stala mou manželkou. Rok poté si můj starší bratr vzal její mladší sestru, proto naše a jejich děti vyrůstaly téměř jako sourozenci.

Úkol: Přečtěte si úvodní kapitolu z knihy VZPOMÍNKY Otty Wichterleho. Na základě textu sestavte rodokmen O. Wichterleho.

Materiál je součástí projektu „Světová výročí UNESCO jako prostředek k posílení gramotností středoškolské mládeže“ a je prostřednictvím „Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního, středního a základního uměleckého vzdělávání v roce 2013“ spolufinancován MŠMT.